

dezvoltare teritorială, de exemplu. Din punct de vedere economic, dezvoltarea socială, observă Mondolfo, face trimitere la ranforarea socialului prin economic și la reducerea numărului celor afectați de excluziune, prin stimularea unor rețele locale de schimburi economice și de solidaritate apte să ofere asistență persoanelor în dificultate și să consolideze integrarea lor. În fapt este vorba de o regândire a parteneriatului public-privat, la nivel local, și de o regândire a raporturilor dintre stat și societatea civilă, în general.

Dezvoltarea socială, conchide Mondolfo, se prezintă ca o noțiune proteiformă, fără a se confunda însă cu dezvoltarea socială locală sau dezvoltarea socială teritorială.

Mondolfo reunește în vocabula „dezvoltare teritorială” activitățile derulate de către beneficiari, dar și pe cele susținute de către profesioniști, activități destinate, pe de o parte, creării capitalului social, prin mărirea densității sociabilității și, pe de altă parte, convertirii energiilor, inteligențelor și practicilor, prin procese de *recalificare* și *sublimare*³, „în vederea constituirii de resurse relaționale, de încredere în sine, materiale și simbolice care să permită persoanelor implicate să își amelioreze bunăstarea or sau locul lor în spațiul public al negocierii pozițiilor sociale”⁴

Mai puțin epistemică și mai mult legată de post-pragmatism, viziunea românească asupra dezvoltării sociale pare să susțină alte conținuturi și cu totul alte suporturi paradigmatic.

Astfel, într-o propunere de definire girată de personalitatea lui Cătălin Zamfir și pe care o identificăm în *Enciclopedia*, conceptul de dezvoltare socială „se referă la orientarea unei comunități/instituții spre realizarea unei stări dezirabile, puse ca obiectiv de atins printr-un proces planificat în timp, rezultat al unui set de acțiuni conjugate” (p. 173). Componentele structurale ale conceptului sunt date de o *stare-obiectiv de realizat* de către o comunitate (actor social) și de un set de acțiuni desfășurate în timp pentru realizarea respectivului obiectiv : *strategii, planuri, programe*.

Vom reveni asupra conceptului de dezvoltare socială după o scurtă incursiune în ansamblul *Enciclopediei* care face obiectul rândurilor de față.

Reținem mai întâi din *Prefața* semnată de către Cătălin Zamfir, principalii factori care explică explozia interesului pentru dezvoltarea socială la noi. Sunt avuți în vedere următorii factori explicativi : 1) ruptura cu socialismul stalinist și angajarea într-un proces amplu de restructurare social-economică ; 2) decalajul dintre România și țările dezvoltate, decalaj accentuat de o tradiție confuză și prost concepută ; 3) reforma administrației publice care are în centru orientarea spre *programe, proiecte și planuri de dezvoltare* și, drept corolar, descentralizarea, 4) procesul de schimbare a atitudinii față de viitor, viitorul nemaifiind văzut drept ceva care vine, ci drept „o stare de construire nu numai la nivel global, național, dar și la nivel local” (p. 17).

În structurarea *Enciclopediei*, lista *intrărilor* stă mărturie în acest sens, sunt avute în vedere deopotrivă noțiuni care țin de conținutul conceptului de dezvoltare socială și noțiuni care reflectă dimensiuni și tendințe ale factorilor explicativi mai sus amintiți. Astfel se justifică prezența unor termeni precum cei de *obiective, planificare strategică și planificare teritorială* alături de prezentarea unor procese și instrumente precum *descentralizare, dezvoltare instituțională, program/proiect de dezvoltare socială, reforma administrației publice, strategie* etc.

Printre cei peste o sută de termeni, remarcăm definirea (redefinirea) unor noțiuni de largă circulație astăzi, subsumabile însă câmpului conceptual al dezvoltării sociale : *acțiune colectivă, birocrație, calitatea vieții, capital social, capital uman, democrație, dezvoltare comunitară, dezvoltare rurală și urbană, incluziune socială, mișcări sociale, parteneriat, probleme sociale, sărăcie, statul bunăstării* ș.a.

Un pachet important de noțiuni acoperă dimensiunea metodologică a cunoașterii și intervenției în procesele de dezvoltare socială : *analiza costurilor, analiza de impact,*

analiza nevoilor, evaluarea participativă, indicatori ai incluziunii sociale, măsurarea dezvoltării sociale, metode calitative de utilizare și evaluare, metode de prognoză, parteneriate, participare etc.

Autorii, cincizeci de personalități ale culturii sociale românești dar și foarte tineri cercetători ai domeniului, utilizează o bibliografie impresionantă (peste 40 de pagini de titluri în economia cărții), tratând cu maximum de atenție fiecare noțiune mai mult sau mai puțin complexă în conținuturile ei.

Revenirea la conceptul de dezvoltare teritorială și la o serie de alte noțiuni direct asociate este de natură să arunce un plus de lumină epistemologică asupra conținutului extrem de diversificat al *Enciclopediei*. Așa cum menționam la un moment dat, unul din factorii care explică interesul exploziv pentru dezvoltarea socială este, în opinia lui Cătălin Zamfir, *reforma administrației*. Paradigma dezvoltării sociale, observă Zamfir, este strâns legată de trecerea de la administrarea prin aplicarea legislației la administrarea pe bază de programe, asociată cu descentralizarea. Administrarea tinde să dezvolte managementul pe bază de programe „ca un instrument net mai eficient decât birocrația clasică”, o asemenea abordare stimulând „creativitatea în formularea de soluții, participarea locală și crearea unei democrații participative locale” (p. 175).

Paradigma dezvoltării sociale, ține să ne atragă atenția Cătălin Zamfir, s-a cristalizat și la nivelul de bază al societății: *comunitățile*. Extrem de interesant ni se pare modul în care profesorul Zamfir fixează raportul dintre paradigma dezvoltării sociale și paradigma dezvoltării comunitare în contextul societăților cronic sărace: „Paradigma dezvoltării comunitare în contextul societăților cronic sărace conține tacit o strategie de dezvoltare socială globală” (p. 177).

O dimensiune importantă a dezvoltării sociale, ne sugerează Cătălin Zamfir, o reprezintă *dezvoltarea organizațiilor*, prin cristalizarea unui model de organizare socială a organizațiilor care să asigure performanțe ridicate: motivație a performanței, diminuarea conflictelor, spirit inovator, flexibilitate.

Problematica dezvoltării sociale este atât de complexă, încât o *enciclopedie* care i se consacră ar trebui să numere cel puțin atâtea volume câți termeni au avut în vedere autorii lucrării aflate în atenția noastră. Nu ne rămâne decât să sperăm că înalta competență și puterea de muncă a profesorului Zamfir, asociate cu tinerețea și devoțiunea colaboratorilor săi, vor oferi publicisticii sociologice românești încă două sau trei volume de aprofundare a temei, abia lansate ca suport de reflexie și reală provocare, academică și practică deopotrivă. Ne exprimăm credința că așa va fi și pentru că este păcat academic mai mare decât să trecem pe lângă marile paradigme fără a le aprofunda de o manieră cât mai apropiată de exhaustiv.

Mihai Pascaru

Note

1. Cătălin Zamfir, Laura Stoica, coord. (2006), *O nouă provocare: dezvoltarea socială*, Iași: Editura Polirom.
2. Mondolfo, P. (2005), *Conduire le développement social*, Paris: Dunod.
3. Prin recalificare (*requalification*) Mondolfo înțelege relegitimarea unor practici sociale marginalizate sau uitate cum ar fi *trocul* și *auto-producția* sau vechile sisteme de schimburi și de împrumut. Sublimare (*sublimation*) înseamnă la Mondolfo o deplasare a energiilor către modalități pozitive de expresie, cum ar fi competițiile organizate la nivel comunitar.
4. Mondolfo, P., *op. cit.*, 60.

Simion Mehedinți,
Antropogeografia, ediția a V-a,
îngrijită de Costică Neagu,
cu o prefață de Gheorghită
Geană, Focșani: Editura Terra,
2007, 312 p.

În anul 2007, lucrarea profesorului Simion Mehedinți a văzut lumina tiparului pentru a cincea oară. Nu multe sunt cărțile reeditate de atâtea ori, iar această performanță indică,

de cele mai multe ori, un mare succes comercial, dar nu numai atât. Întrebarea care poate fi pusă în prima instanță este următoarea: de ce s-a reeditat o carte nu foarte populară, un manual al unei științe aparent „depășite”? Răspunsul ne este oferit încă din prefața scrisă de profesorul Gheorghică Geană: deși antropogeografia nu mai este astăzi întâlnită frecvent sub același nume, ea nu și-a pierdut din actualitate în raport cu spiritul timpului (*Zeitgeist*). Astfel, dacă, urmându-l pe profesorul Geană, acceptăm să vedem în ea matricea precursoră a ecologiei, a geopoliticii și a etnografiei, atunci antropogeografia a rămas la fel de actuală pe cât a rămas și filosofia, având în vedere că aceasta a fost la origine matca științelor moderne.

Antropogeografia a apărut prima dată în anul 1937 ca manual pentru clasa a VI-a secundară, iar ediția din 2007 reproduce a patra ediție, tipărită în 1942.

Termenul de „antropogeografie” a fost lansat de Friedrich Ratzel în 1882, odată cu apariția primului volum al cărții sale *Anthropogeographie, oder Grundzüge der Anwendung der Erdkunde auf die Geschichte*, adică *Antropogeografia sau principiile aplicării geografiei la istorie* (volumul al doilea va vedea lumina tiparului în 1891). Urmând linia deschisă de nimeni altul decât magistrul său de la Leipzig (supranumit și „cel mai filosof dintre geografi”), Mehedinți introduce antropogeografia ca disciplină în programa școlară și scrie această lucrare cu finalitate de manual. Ne încumetăm să spunem că avem de-a face cu un manual nu doar în sens școlar, ci în sensul social al termenului, acela de carte de îndrumare a conduitei într-o anumită zonă a vieții sociale (sau în legătură cu viața socială)! ...

În ciuda începutului promițător, odată cu secolul al XX-lea antropogeografia intră într-un con de umbră. Departe însă de a fi dispărut, disciplina pur și simplu nu mai apare sub acest nume. Așa cum arată profesorul Geană în prefața acestei ediții, „antropogeografia” era o denumire ce satisfăcea mai degrabă tradiția germană, pe când școala franceză o prefera pe cea de „geografie

umană”. Înfrângerea militară a Germaniei în două războaie mondiale a însemnat și o înfrângere culturală – cel puțin pentru prestigiul limbii germane ca vehicul cultural –, motiv pentru care termenul de „antropogeografie” a fost lăsat la o parte. La acest inconvenient de natură lingvistică s-a adăugat și bruiatul venit dinspre alte științe, în special din partea ecologiei, afirmată sub acest nume începând cu anul 1866, când biologul german Ernst Haeckel îl introduce în volumul al doilea al cărții sale *Generelle Morphologie der Organismen*. Problemele tratate în mod legitim de antropogeografie au fost treptat preluate de ecologie (care cunoaște astăzi o amplă popularizare), precum și de alte științe precum etnografia, geopolitica, antropologia culturală.

În prefața la prima ediție a lucrării, Simion Mehedinți făcea o declarație de intenție, anunțându-și cititorii că vor găsi în carte o introducere în antropogeografie, însoțită de câteva noțiuni de etnografie și geografie politică. De aici se poate deduce că (lucrarea fiind împărțită în două capitole mari) doar primul capitol, denumit chiar „Antropogeografia”, intră în tematica propriu-zisă a disciplinei; însă, după o lectură mai atentă, cititorul avizat își dă seama că și al doilea capitol, „Etnografia și Geografia Politică”, este structurat ca o prelungire firească a primului.

Caracterul cupinzător al disciplinei reiese încă de la început din definiția dată de autor: „antropogeografia este ramura geografiei care cercetează legăturile dintre om și pământ, adică influența planetei asupra omului și reacțiunea omului asupra planetei” (p. 15, ediția de față).

Scopul explicit al *Antropogeografiei* lui Mehedinți este unul educațional și el decurge nu numai din funcția de manual a cărții, ci din chiar specificul disciplinei; pe acest specific se grevează un spirit pe care astăzi ne-am obișnuit a-l numi „ecologic”, exprimat prin numeroasele exemple de conduită rațională față de resursele planetei și prin distincțiile conceptuale dintre civilizație și barbarie (operate tocmai pe baza conduitei față de

mediul natural). Acel spirit se află concentrat și în motto-ul cărții, preluat de autor de la geograful german Carl Ritter : „Pământul este casa de educație a genului omenesc”. Alegerea acestui motto sugerează însă nu doar orientarea spre cumpătare în gospodărirea mediului (ceea ce Mehediinți numește „amprenta omului asupra mediului”), ci tot atât de bine diferențele fizice și culturale între locuitorii diferitelor regiuni geografice („amprenta mediului asupra omului”). Putem astfel aprecia că însuși motto-ul ales de Mehediinți prefigurează dubla orientare a lucrării : ecologică și antropologică.

Calitatea lucrării nu ține însă doar de tematica abordată, ci în mare măsură și de stilul în care este scrisă, subordonat destinației sale de manual școlar. La fiecare rând, deși problemele abordate sunt tratate cu seriozitate și abundă în detalii, se simte tonalitatea explicativă, antrenantă, adresată tinerilor. În al doilea rând, deși tematica este în principiu orientată geografic, există pe tot cuprinsul lucrării multe trimiteri de ordin istoric, având rolul de a explica marile evenimente și cuceriri istorice prin factorii geografici și culturali care le-au facilitat. În al treilea rând, cartea vedește o fibră morală manifestă, fiind abundent presărată cu considerații privind valorile morale (de exemplu – modul în care este onorabil să vânezei, rățăcirile omului care vin odată cu sporirea civilizației etc). În al patrulea rând, cartea este importantă și pentru explicarea detaliată a unor obiceiuri contemporane legate de viața materială în general, de ocupații în special. Astfel, în cadrul discursului autorul respinge anumite prejudecăți care mai dăinuie și astăzi, deși lucrarea este una relativ veche – de exemplu, ideea că ordinea în care au apărut ocupațiile umane a fost : vânătoare, păstorit și agricultură. Argumentele lui Mehediinți dovedesc încă o dată utilitatea reeditării *Antropogeografiei*. Nu în ultimul rând, lucrarea este bogată în virtuți etnografice, autorul descriind cu minuțiozitate aspecte ale dimensiunilor culturii materiale autohtone ; fiindcă după ce tratează fiecare temă la nivel „global” ,

Mehediinți rezervă loc pentru a descrie cum se particularizează la români unul sau altul dintre faptele etnografice prezentate.

Într-un sens mai larg – și fără a ne îndepărta prea mult de sensul ei original –, antropogeografia ar putea fi considerată o ecologie antropologică, o derivație a științei omului. Ca și ecologia, ea trage semnale de alarmă cu privire la pericolele care-l pândesc pe om, pericolele determinate de stilul său de viață din ce în ce mai îndepărtat de natură. Însă, spre deosebire de ecologie, antropogeografia (ca o antropologie veritabilă) nu se mărginește doar să semnaleze posibilele catastrofe ale mediului natural, ci avertizează și asupra pericolelor ce pândesc existența umană. Astfel, fiecare temă tratată în lucrare este însoțită de un set de povețe, prin care se dovedește cum anumite schimbări din stilul de viață al oamenilor duc la lăncezirea intelectului, la diminuarea ființei etnice, sau chiar la pierderea independenței unui neam. Emblematică pentru această ecologie spirituală este fraza de încheiere a cărții : „Nu se cuvine să trăiască pe pământ decât națiile care își cinstesc țara lor prin muncă necurmată, iar cine secătuieste ogorul, cine brăcuiește pădurile, cine sălbăticește râurile, ori le lasă în voia sorții, într-un cuvânt : cine e rău gospodar, acela pierde moșia lăsată de părinți, ajunge rob la străini și apoi pierde ca un netrebnic”.

Antropogeografia are tot ce îi trebuie unei științe pentru a fi actuală – mai ales în contextul contemporan al valorificării interdisciplinarității –, iar cartea lui Simion Mehediinți are tot ce îi trebuie pentru a fi o lucrare de reper : caracter universal al informației, valențe educative, viziune integratoare și, ca virtute sintetică, e de o îndubitabilă actualitate. De aceea, reeditarea ei, deși târzie, este cum nu se poate mai bine-venită, în contextul în care principiile acestei discipline au fost deja popularizate pe calea altor științe ; iată-le acum receptate din nou, într-o viziune unitară, care este chiar cea originală.

Miriam Cihodariu